

Iva Lukežić
Rijeka

ČAKAVSKO U ŠTOKAVSKOME GOVORU IMOTSKOJE KRAJINE

UDK: 811.163.42 (497.5-37 Imotski)

Rad primljen za tisak 13.03.2003.

Čakavska rič, Split, 2003.

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Recenzenti: Josip Lisac, Sanja Vulić

U članku se prikazuju izvodi iz dijalektološke raščlambe imotske skupine govora unutar ikavskoga dijalekta štokavskoga narječja hrvatskoga jezika. Naglasak je na fonološkim i morfološkim čakavizmima supstratnima štokavskoj jezičnoj strukturi, prisutnima u svim slojevima štokavske jezične strukture na dva načina: kao samo čakavske značajke ili kao štokavsko-čakavske značajke. Unutar fonološke razine prikazuju se štokavizmi i čakavizmi u sustavu glasova (samoglasnika, suglasnika, suglasničkih skupina, glasovnih mijena i naglasaka), a unutar morfološke razine u sustavu oblika sklonivih, sprezivih i nepromjenjivih riječi.

Govor Imotske krajine, onakav kakva ga prikazuje monografija dr. Mate Šimundića *Govor Imotske krajine i Bekije*, rađena za disertaciju početkom šezdesetih godina prošloga stoljeća,¹ onakav kakvim ga prikazuje *Rječnik imotskoga govora* I. B. Šamije i P. Ujevića,² te onakav kakva ga pamtim kao izvorni govornik kojemu je taj govor materinski i predački,³

¹ Šimundić, M., *Govori Imotske krajine i Bekije*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Djela, knjiga L, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 26, Sarajevo, 1971.

² Šamija I. B.-Ujević, P. *Rječnik imotskoga govora*, Zavičajni klub Imočana, Zagreb, 2001.

³ Nošuša sam po rođenju: rođena sam u Opancima, u zaseoku Nosićima. Majka mi je Džidžanuša, rođena u zaseoku Džidžanove Staje na Lovreću. Svi su moji pretci iz toga kraja, pa mi je predački i materinski idiom zapadna inačica imotskoga govora. Kako sam rođena 1936., upoznala sam ga u svome djetinjstvu tridesetih i četrdesetih godina dvadesetoga stoljeća, te stoga mogu ovjeriti i njegovu staru sliku iz monografije Mate Šimundića.

u dijalektološkoj klasifikaciji predstavlja skupinu mjesnih govora unutar ikavskoga dijalekta štokavskoga narječja hrvatskoga jezika.

Govor Imotske krajine je po svojoj strukturi nedvojbeno štokavski budući da su u njemu zastupljene jezične značajke koje su po suvremenim dijalektološkim kriterijima narječne opčestokavske, zajedničke svim hrvatskim štokavskim dijalektima,⁴ ili štokavske, ali svojstvene samo nekim, a ne svima hrvatskim štokavskim dijalektima,⁵ ili lokalne štokavske, svojstvene samo nekim skupinama govora unutar kojega štokavskoga dijalekta,⁶ ili štokavsko-čakavske jezične značajke svojstvene nekim hrvatskim štokavskim i nekim čakavskim dijalektima.⁷

U tom su govoru, nešto više na njegovu zapadnome dijelu, uočene i neke samo čakavske jezične crte⁸ koje se pripisuju jezičnome supstratu zaostalome od vremena prije unakrsnih preseljavanja i raseljavanja od 15. do 18. stoljeća.⁹

Kako pokazuje dijalektološka raščlamba, čakavizmi su u govoru Imotske krajine prisutni na dva načina: kao samo čakavske značajke (Ć) ili kao štokavsko-čakavske značajke (ŠĆ), no u oba su slučaja tako utisnuti u sve slojeve štokavske jezične strukture da ih nije moguće prikazati odvojeno od isto tako slojevitih štokavizama (OŠ, Š, š).

Stoga se u ovome radu dijalekatne jezične činjenice u govoru Imotske krajine prikazuju unutar dviju jezičnih razina, fonološke i morfološke. Unutar fonološke razine prikazuju se štokavizmi i čakavizmi u sustavu glasova (samoglasnika, suglasnika, suglasničkih skupina, glasovnih mijena i naglasaka), a unutar morfološke razine u sustavu oblika sklonivih, prezivih i nepromjenjivih riječi.

1. Samoglasnički sustav s obzirom na podrijetlo (genezu) jedinica

1.1. Refleks protojezičnoga i starojezičnoga jata

(ŠĆ) U korijenima riječi te u tvorbenim i obličnim nastavcima prevladava ikavski refleks jata, sa stanovitim brojem ekavskih refleksa u svim navedenim kategorijama, a nekoliko primjera pokazuje i stari čakavski refleks jata u /a/ iza negdašnjih nepčanih suglasnika.

(a) Ikavski je refleks jata

(aa) u protojezičnim korijenima riječi u primjerima: *běč-* (*bičva*), *běd-* (*bidan*), *běg-* (*bigunac*, *bižat*, *pobić*, *pobignit*), *běl-* (*Bijakova*, *bijakovski*, *bijona*, *bil* / *bijo*, *Bika*, *bikast*, *bilan*, *bilas*, *biličast*, *bilig*, *bilikast*, *bilikav*, *bilušast*, *bilušina*, *bilig*, *bilit*, *bilit se*, *bilov*, *biljac* / *bijac*, *zabiljivat* / *zabijivat*), *běs-* (*bis*, *bisan*), *besěd-* (*besida*, *besidit*), *blěd-* (*blid*, *blidikav*, *blidoća*, *blidolik*, *blidolikost*), *blěsk-* (*bliskat*, *blišćit*), *brěd-* (*bridna*),¹⁰ *brěg-* (*brig*, *brišćić*, *brigovit*, *brižuljkast*), *brēm-* (*brime*, *brimenit*, *brimenitost*, *brimešna*, *brimešce*),

⁴ U ovome će se radu opčestokavske značajke prikazati oznakom (OŠ).

⁵ U ovome će se radu dijalekatne štokavske značajke prikazati oznakom (Š).

⁶ U ovome će se radu lokalne štokavske značajke prikazati oznakom (š).

⁷ U ovome će se radu štokavsko-čakavske značajke prikazati oznakom (ŠĆ).

⁸ Samo čakavske jezične značajke će za potrebe ove raščlambe biti prikazane oznakom (Ć).

⁹ "Mjestimično se (pretežno na zapadnom dijelu) osjećaju elementi čakavskog narječja. Najvjerojatnije su ovo ostaci toga narječja, koji su se mogli održati, zahvaljujući gotovo neposrednom susjedstvu s jugoistočnim područjem čak. narječja koje se u predmigraciono vrijeme moglo protezati i preko lijeve obale Cetine" (M. Šimundić, nav. dj. str. 13-14).

¹⁰ U značenju 'trudna, noseća'.

brěst- (brist, bristić, bristov), *cěd-* (cidilo, cidit, ociđivat, cijo, cil-cilcat, zacilit, cilost, samocid), *cěň-* (ciniji), *cěp-* (cipanica, cipat, ciplja), *cěv-* (civ, civčica, civanica, dvocivka), *cvět-* (cviće, cvit, cvitić, cvitat) *člěň-* (člinak, iščlinit), *čověk-* (čovik, čovičić, čovičina, čovičji, čovičanjski, čovičnost, nečovičnost), *crěp-* (cripnja), *crěv-* (crivo, crivonja), *dě-* (divenica, dit, divat, odića), *děđ-* (did, didov, didovina, prendid, šukundid), *děl-*¹¹ (dilo, diljat, nedilo, nedilja / nedija, nediljni / nedijni, ponediljak / ponedijak, zdila, zdit), *děl-*¹² (dijo, dijoba, dilidba, dilit, diljenik, razdilak / razdijok), *dět-* (dica, dičak, dičačić, dičarac, dičinji, ditiňstvo), *dětel-* (ditelina, dütelinišće), *děv-*¹³ (divac, diver, diverov, diveruša, divica, divojaštvo, divojka, divojački, divovanje), *děv-*¹⁴ (dit, divenica), *drě-* (razdrit, zadrit), *drēm-* (drim, drimljiv, drimež, drimat), *drěň-* (drin / drinj, drinov, drinovina, drinjina), *ěđ-*¹⁵ (iće / jiće, idenje / jidenje, ist / jist,¹⁶ izilica, izist, obist), *ěđ-*¹⁷ (id / jid, idan / jidan, idit se / jidit se), *ěđr-* (jidar, idro / jidro, nidra, nidarca), *gnězd-* (gnjizdaljka, gnjizdo, gnjizdit se), *gusěň-* (gusinica, gusinjav), *grě-* (grijat), *grěh-* (bezgrišan, bezgrišnost, grij, grijota, grišan, grišit, grišnica, grišnik), *klěst-* (klišća / kljišća), *krěp-* (kripan, kripost, kriposan), *krěs-* (kris), *lě-* (izliv, odlit, nalit, polit, ulit, zalit, livak, livat, proliv, razlivača, slivak, zaliva, zalivača), *lěg-* (ligat), *lěh-* (lija, lišica), *lěk-* (lik, likar, likarija, likaruša, likovit, likovito, ličit se), *lěň-* (lin, linost), *lěp-*¹⁸ (lip, lipojka / lipoljka, lipost, lipota, liporičan, liporičnost, lipušan, lipušast, lipuška, lipuškast), *lěp-*¹⁹ (lipit), *lěs-*²⁰ (lisa, lišnjak), *lět-*²¹ (lito, litnji, litos, litošnji, malolitan, malolitnost, proliče, prolitnji, prolitos, prolitošnji, punolitan, punolitnost), *lět-*²² (litat, doličat, proličat, zaličat se), *lěv-* (liv, livaja, livak, livica), *lěz-*²³ (list), *měđ-* (miden, midenjača, midenjajk), *měh-* (mij, mijur, miščić, mišina, podmijurit, mišnica), *měň-* (izmina, mina, minjat, prominit, zaminit, promina, zamina), *měr-* (mira, mirit), *měsec-* (mισεc, misečarka, misečina, misečni, misečno), *měst-* (misto, mišćanin, namisto, umisto, zmiščat), *měš-* (mišaja, mišanica, mišat, mišavina), *mlě-* (mlit, mlivo), *mlěk-* (mlič, mličan, mličika, mličikav / mličikov, mličnost, mlikar, mlikara, mliko), *mrě-* (namrit, obamrit, primrit, umrit, zamrit), *mrěň-* (mrina), *mrěž-* (mriža, mrižica, mrižetina, namriškati, smriškati), *ně-*²⁴ (nikidan, niko²⁵), *něs-*²⁶ (donit, iznit, nanit, odnit, prinit, pronit, raznit, snit, unit, uznit,

¹¹ U značenju 'djel-' ('rad', 'posao').

¹² U značenju 'dio'.

¹³ U značenju 'mlada osoba'.

¹⁴ U značenju 'stavljati u što, dijevati'.

¹⁵ U značenju 'uzimati hranu'.

¹⁶ U korijenu glagola *ujst* (= 'ugristi') je reduciran.

¹⁷ U značenju 'ljut'.

¹⁸ U značenju 'lijep'.

¹⁹ U značenju 'ljep- / lijep-' (primjerice u standardnojezičnim riječima *ljepilo*, *lijepiti*).

²⁰ U značenju 'drvo, drvena građa'.

²¹ U značenju 'ljet'.

²² U značenju 'lijetati'.

²³ U značenju 'sporo se kretati, puzati, gmizati'.

²⁴ U značenju negacije u prefiksu složenica.

²⁵ U značenju 'netko'.

²⁶ U značenju 'nositi'.

zanit), nēm- (nim, onimit, zانيت), orēh- (orij), pě-²⁷ (pivac, pivač, pivačica, pivačov, pivatanja, pivat, pivčít se, pivuljat), pě-²⁸ (dospít, prispít), pěg- (pinga, pingav, pingast), pěñ- (pina, pinica, pinetina, pinit se), pěš- (pisak, piskovit, piskulja), plě- (plit, pliva, plivít), plěñ- (zaplina, zaplinit), plěš- (plis, pliska, pliskulja / pliskujka, plisne, plisneša, plisniv, plisnjav), prě-²⁹ (uprít) prě-³⁰ (prioblaka, priokret, priplet, privrta), prě-³¹ (pribilo, primeko, primrko, pripuno, prisito, prislabo, prislakto, pristaro, prisuvo, priveselo, prizdravo, prižalosno i sl., u glagola pribít, prikínít, pristat i sl.), prěd-³² (príd,³³ otrída; prefiks u imenica: pridnjica, pristolje / pristoje, privrat i sl., u pridjeva i priloga: prisinošnji, pridlani, prisinoć, naprid, spríd / sprida), prěk- (priko, pripričít, spričít, popriko, napopriko; prefiks u složenica poput: priklani, prikjuče / prikjučer; prikojsutro), prěs- (plis•ac,³⁴ prisnjak, upris), prět- (priprít, prítít, zaprít, zaprítít), rěd- (ridak / ritak, proridít, razridít, proridivát, razridivát, ritkost, uritko), 1. rěk-³⁵ (liporičan, liporičnost, rič), rěk-³⁶ (Ričice), rěp- (ripa, ripišće), rěš- (odrišít), rěz- (poriz, rizat, zarizotina), sě- (sijač, sijačica, sijat, usiv), sěd-³⁷ (prisidnik, sidalica, sidít, silo, sist, susíd, usidilica, zasida, zasiat), sěd-³⁸ (sidina), sěk- (obasicat, proscicat, prosik, sičanj, sičivo, sikira, sič, usik, zasicat), sēm- (sime, simeni, simenjača, simešće), sēñ- (sino, sinišće), sēr- (sirak), sěv- (siver, sivernjača), slēm- (slime, Slivno), slěp- (slipat, slip, slipica, slipić, slipoča, slipost, slipočica, oslipít, zaslípít), slěz- (slizena), smě-³⁹ (smit), směh- (smij, smijaljka, smijat se, smišan), smrěk- (smrič), sněg- (snig, snigovít, snižan, susnižica / susnjižica), snět- (smit, smitljika, smitljikav), spě-⁴⁰ (dospítak, dospít, prispít), srěd- (nasrid, posri / posrid, srida, sridina, sridišće, sridnjak, sridnji, srist, susričat), srět- (nesriča, nesritan,⁴¹ sriča, sritan), stěn- (stina, stinje, stinica), strě- (prostrít), strěh- (nakostrišít se, strija), strěl- (strila, striljat), svět-⁴² (svít), svět-⁴³ (svičat, svít, svítovat se), svět(l)- (svita, svitlac, svitlaš, svitlit, svitlo, svitnjak), těl- (tilo, tilešće, tilesina), tēm- (time, timenica, timenjača, timešće), tēs- (tisan, otisnat), trěb-⁴⁴ (otribina, tribít), trěb-⁴⁵ (potriba, potriban, tribat, tribovat), trěsk- (triska, trišćica, trisnit),

²⁷ U značenju 'pjevatí'.

²⁸ U značenju 'spješítí'.

²⁹ U značenju 'priječítí'.

³⁰ U značenju 'promijenítí'.

³¹ U značenju 'preko, više od temeljnoga značenja'.

³² U značenju 'ispred, pred čime'.

³³ Prijedlog 'pred'.

³⁴ Vrsta posne pogače (drugdje: *presnac*, *prisnac*).

³⁵ U značenju 'reći'.

³⁶ U značenju 'rijek-' ('rijeka').

³⁷ U značenju 'sjedítí'.

³⁸ U značenju 'sjed' (o kosi).

³⁹ U značenju 'smionost, smjelost'.

⁴⁰ U značenju 'stičí', 'stizati'.

⁴¹ Ovjereni su i likovi s reduciranim samoglasnikom: nesrća, nesrtan, nesrtini, nesrtjni.

⁴² U značenju 'svijet'.

⁴³ U značenju 'savjet, razgovor'.

⁴⁴ U značenju 'čistiti odvajanjem'.

⁴⁵ U značenju 'trebati, potrebovati'.

trěš- (trišnja, trišnjin, trišnjov), *trěz-* (trizan, otriznit se, rastriznit se, triznost), *věd-*⁴⁶ (medvid, medvidica, medvidić, medvidina, medvidiji, napovid, napovidat, napovidit, navistit, navišćaj, navišćat, navišćivat, nesvist / nesvis, svist / svis, onesvistat se, zanesvistat se, nevista, obavistit, pripovidat, pripovidit, svidočanjstvo, svidočit, svidok, svidožba, više, visnik, višćac, višćica), *věk-* (starovički, vičan, vičnost, vik, vikovat, vikovičan, vikovičnost, uvik, zauvik), *věn-* (razvinčat se, vinčanica, vinčani, vinčanje, vinčanje, vinčat se), *věr-* (nevira, neviran, nevirnica, nevirnik, vira, viran, virnik, virovat), *věs-* (navisit, obisit, razvisit, višala, višat), *vět-*⁴⁷ (zavit, zavitan, zavitovat se, vitica), *vět-*⁴⁸ (provitrit, vitar, vitren, vitrenjak, vitrenjast, vitrić, vitrovit, vitrit, vitrulja, zavitarje), *věver-* (viverica), *vrě-* (vrit), *vrěd-* (vridan, vridit, vridat), *vrěm-* (vrime, vrimenit, vrimešan), *vrět-* (vrića, vrićica, vrićetina), *zě-*⁴⁹ (zivat), *vrěs-* (vrisak), *vrěz-* (provrislo), *zrě-*⁵⁰ (nedozrilost / nedozdrilost, nedozrijo / nedozdrijo, zrilost / zdrilost, zrijo / zdrijo, zrit / zdrít), *zvěr-* (zvír, zvirast, zvirat, zvirinje, zvirkat, zvirota), *zvězd-* (zvizda, zvizdan, zvizdov), *ždrěb-* (oždríbit, ždribe, ždribad, ždribna), *žlězd-* / *glězd-* (žlizda / žlizda, gljiza, gljizav, ugljizat se), *žlěb-* (žlib, žliba, žlibina);

(ab) u protojezičnim tvorbenim nastavcima imenica u primjerima: *-ěg-* (bilig), *-ěl-* (kudilja), *-ěñ-* (gujsina, kolino, kolinašće), *-ěr-* (kosir, kosirić, kosirača, kosirica), *-ě* u dočecima brojnih imenica (dvi, dvista, obedvi), u glagola na dočetu infinitivne osnove: *-ě-* (gorit - gorijo - gorila, grmit - grmijo - grmila, klečít - klečijo - klečila, letit - letijo - letila, mlit - mlijo - mlila, oslabit - oslabijo - oslabila, razumít - razumijo - razumila, smít - smijo - smila, tit - tijo - tila, trpit - trpijo - trpila, vidit - vidijo - vidila, volit - volijo - volila, umit - umijo - umila, želit - želijo - želila, žívit - živijo - živila), u imenica izvedenih iz radnoga pridjeva, poput: ždrilo, u pridjeva poteklih od radnoga pridjeva, poput: vríjo - vrila, zdríjo - zdríla, u dočecima priloga (gori, di, digdi, drugdi, nigdi, svagdi, doli, osli / oslin, posli / poslin, unutri);

(ac) u protojezičnim obličnim nastavcima riječi: *-ě* > *-i* u protojezičnim padežnim nastavcima Djđ. i Ljd. ženskoga roda (ženi, duši, meni); *-ěhb* > *-i* u Gmn. zamjeničke deklinacije (od ovi naši dobri prijeteļa / prijeteja); *-ěj-* > *-ij-* u protojezičnim nastavcima komparativa (biliji, bisniji, ciniji, dobriji, kriposniji, vridniji, zriliji / zdriliji).

(b) Ekavski je refleks jata

(ba) u protojezičnim korijenima riječi u primjerima: *běl-* (belava, belavarka), *brěsk-* (breska), *brěz-* (breza, brezov), *cěd-* (cesta / testa), *klěñ-* (kljen, kljenov, Kljenovac), *stělj-* (postelja / posteja), *vět-* (zanovetat), *zrě-*⁵¹ (zenica) *želěz-* (železarija, železan, železo, železnica);⁵²

(bb) Na dočetu riječi *-ě* > *e* u brojnih imenica u primjerima obe, obedve, te u priloga u primjerima: ovde, potle / potlen / potljen, tude / tute, unde),

⁴⁶ S osnovnim značenjem 'znati i pokazivati što posebno, umjeti, biti vješt'.

⁴⁷ S temeljnim značenjem 'svečano obećanje'.

⁴⁸ U značenju 'strujanje zraka, vjetar'.

⁴⁹ U značenju 'široko otvarati usta'.

⁵⁰ U značenju 'zreti, zrijati'.

⁵¹ U značenju 'gledati'.

⁵² Riječ je o primljenicama iz novijega tehnološkog razdoblja, preuzetima s ekavskim likovima. U govoru Imotske krajine postoji starija riječ za značenje 'železo': *gožde*, te od nje izvedene riječi *gozden*, *goždarija*.

(c) (Č) Refleks \check{e} > a potvrđen je u primjerima: *potlapodne, praska; přēm-* > *prama* kao prijedlog u primjerima: *prama selu, prama tomu* i sl., i kao prefiks u složenica: *pranglavice, prančijok, pransunce(n), pranvitarje*.

(OŠ) Refleks \check{e} > a potvrđen je u primjerima od protojezičnoga korijena *orēh-*: *oraj / oras, oraknjača*.

(d) (Š) U primjerima izvedenim od protojezičnoga korijena *těr-* refleks je *tra-*: *dotrat, istrat, natrat, potrat, rastrat, utrat*.

1. 2. refleks protojezičnoga prednjega nosnoga samoglasnika /e/ je ili općejezičan, odnosno jednoznačan kao /e/ u svim položajima u primjerima: *govedo, ječim, ječimen, jemoža, jezik, meso, počet, žec, žeđ, žegaran, žešć, žešćit se*,

(Č) ili je čakavski dvoznačan, kao /a/ iza nepčanih suglasnika, potvrđen u primjerima: *dojat se, jačmak / jačmar, jamatva, jamuža, jamić, najam, najat, pojat se, prijat, ujam, ujat se, zajat, žagnit, žaja, žaac*.

1.3. (Č) Primjeri čakavskih punih vokalizacija starojezičnoga poluglasa u /a/: *gamižat, malen*,⁵³ *ta*⁵⁴ (pokazna zamjenica u jednini muškoga roda: *ta čovik, ta posa*), od *pasa, s pason*,⁵⁵ probudijo se iza *sana*,⁵⁶ od lipa *šava*,⁵⁷

1.4. (ŠČ) Prijevojni lik /e/ u korijenima ovih riječi: *greb, greblje / grebje, jarebac / jarebak, rebac, rest (izrest, narest, uzrest)*.

1.5. (Š) Prijedlog *su* kao inačica prijedloga *s / sa*, kao u primjerima: *su~čin~ću kupit, su~dva brata i su~tri sestre*, i kao prefiks u složenica: *suprasna, susvetice, suvez, suvezni, suveznički, suveznik*.

1.6. (ŠČ) Početno /o-/ ispred nosnoga /n/ preinačeno u /u-/ u primjerima: *unda, undan, undolen* (< *onda, onuda, ondole*).

1.7. (š) Zamjene samoglasnika

/a/ > /e/ u primjerima: *Njd. čava, đava: Gmn. čevala, đevala; četrnja* < *čatrnja, balček* (< *balčak*), *konjenik* (< *konjanik*), *noćes* (< *noćas*), *ogreda* (< *ograda*), *pečet, pečetit* (< *pečat, pečatit*), *prijatelj / prijetej* (< *prijatelj*), *večeres (večeras)*, *uzaćes* (< *u- za čas < u zal čas*⁵⁸), *zabljevat se* (< *zabljavat se < zabavljat se*),

/a/ > /o/ u primjerima: *bolon* (< *bolan*), *dogođaj* (< *dogođaj*), *doleko* (< *daleko*), *jedvo* (< *jedva*), *jesenos / jasenos* (< *jesenas*), *mličikov* (< *mličikav*), *napamet* (< *napamet*), *napost, napostovat* (< *napast, napastovat*), *ojde* (< *ajde*), *ojme* (< *ajme*), *oson* (< *osan*), *rasod* (< *rasad*), *rodokva* (< *rodakva*), *sedon* (< *sedan*), *sutro, sutrodan, prikojsutro* (< *sutra, sutradan, prikojsutra*), *zaklonjat* (< *zaklanjat*), *ulož*⁵⁹ (< *ulaž < uholož*), *ustoša, ustoški* (< *ustaša, ustaški*); te fakultativno u dativu, lokativu i instrumentalu množine

⁵³ Značenje 'mlin' pokriva štokavska riječ *mlinica*, dok starija čakavska riječ *malen* označava 'kolac u žrvnju kojim se ručno okreće gornji mlinski kamen', *Rječnik imotskoga govora*, str. 107.

⁵⁴ U značenju 'taj'.

⁵⁵ Očekivani bi štokavski oblici bili: od *psa*, sa *psom*.

⁵⁶ Očekivani bi štokavski oblik bio: iza *sna*.

⁵⁷ Očekivani bi štokavski oblik bio: *šva*.

⁵⁸ Frazem 'u zao čas'.

⁵⁹ U značenju 'uholaža'.

imenica, primjerice: *ljudimon, konjmon, selimon, rebrimon, ženon, sestron* (< *ljudiman, konjman, seliman, rebriman, ženana, sestran*)

/a/ > /u/ u primjerima: *su-čin-ću kupit, su-dva brata i su-tri sestre*, i u prefiksu složenica: *suprasna, susvetice, suvez, suvezni, suveznički, suveznik*,

/e/ > /a/ u primjerima: *čaprljat* (< *čeprljat*), *džigarica* (< *džigerica*), *gušćarica* (< *gušćerica*), *jasenosa* (< *jesenas*), *večara, večarat* (< *večera, večerat*), *Žežavica* (< *Žeževica*),

/e/ > /i/ u primjerima: *očinaš, očinaši* (< *očenaš, očenaši*),

/o/ > /e/ u primjerima: *ne mežen, ne mežeš* (< *ne možen, ne možeš*), *piljetina*,⁶⁰ *ponemoć*,⁶¹

/o/ > /u/ u primjerima: *pulicija* (< *policija*), *pulitičar, pulitički, pulitika* (< *političar, politički, politika*),

/i/ > /e/ u primjerima: *gomela* (< *gomila*), *malen* (< *malin*), *melijun* (< *milijun*), *Šemunčuša* (< *Šimunčuša*), *šematorje* (< *šimatorje*),

/i/ > /u/ u primjeru: *zabilužit* (< *zabiližit*)

/o/ > /a/ u primjerima: *Bijakova* (< *Bijokovo* < *Biokovo* < *Bilkovo*), *Imacki* (< *Imocki*), *prijanit* (< *prijonit* < *prionit* < *prilnit*),

/u/ > /o/ u primjeru: *ponemoć*,

/u/ > /a/ u primjeru: *maštuluk* (< *muštuluk*).

2. Suglasnički sustav s obzirom na inventar jedinica i glasovne promjene

2. 1. (OŠ) Štokavski suglasnik /đ/

Zasvjedočen je u inventaru suglasničkih jedinica

(a) kao refleks praslavenske skupine */*dj/* pri prvoj jotaciji, i kao refleks starohrvatske skupine */dǣj/* pri drugoj jotaciji, u primjerima: *čađa, krađa, lađa, leđa, pređa, rađa, riđ, suđa, vriđat, ziđat*;

(b) pri novijim štokavskim premetanjima i jotacijama u osnovi prezenta i imperativa glagola *ić* i njegovih složenica *doć, ić, izać, nać, poć, sać, uć, unić*: *doden, iden, izaden, nađen, pođen, sađen, uđen, uniđen*; *dođi, idi, izadi, nađi, pođi, sađi, uđi, uniđi*;

(c) u starijih i novijih primljenica: *đava* (*đavlica, đavlji, đavljen, đavlekat*), *đendar, đezma, đilet, đubar, đunđa, đuturum, đuvegija, mandat, masliđen / mesliđan, ređipet, vandelje*.

(Č) U govoru Imotske krajine potvrđeno je nekoliko primjera u kojima refleks praslavenske i starojezične jotacije i u starijih primljenica nije štokavski suglasnik */đ/*, nego čakavski refleks */j/*: *gospoja* (*gospojica, Gospojina*),⁶² *java*,⁶³ *Jure* (*Jureta, Juriša, Jurjeva*),⁶⁴ *mejaš* (*mejašnik, omejašit*),⁶⁵ *pljovica*,⁶⁶ *prejica*,⁶⁷ te u primljenica u primjerima: *brujet, jaketa, jušto, manjat, reloj*.

⁶⁰ U značenju 'pilotina, piljevina'.

⁶¹ U značenju 'punomoć'.

⁶² Korektni bi štokavski oblici bili: *gospođa* (*gospođica, Gospođina*).

⁶³ Štokavski bi oblik bio: *đava*.

⁶⁴ Štokavski bi oblici bili: *Đuro* (*Đureta, Đuriša, Đurdeva*).

⁶⁵ Štokavski bi oblici bili: *međaš* (*međašnik, omeđašit*).

⁶⁶ Štokavski bi oblik bio: *plodica*.

⁶⁷ Štokavski bi oblik bio: *pređica*.

2.2. (Š) Štokavski suglasnik /dž/

Zasvjedočen je u inventaru suglasničkih jedinica

(a) u leksičkih primljenica, poput; *badžo, džaba, džep, džada, džaka, džigarica, pendžerica, sadžak, salidž, sudžuk, tramandžat, vildžan;*

(b) u primljenome sufiksu /džija/ u primjerima: *bundžija, duvandžija, galamdžija, muštulukdžija, prstendžija, šaldžija;*

(c) u govoru u primjerima: *Džajuša, Džidžanove Staje, Džidžanuša, Džudžuluša, Gadžuša, Karadžuša, Kujundžuša, Samardžuša;*

(Č)(a) Davno uspostavljeni tradirani pisani oblici prezimena u primjerima navedenim prethodno pod oznakom (c) svjedoče o prvotnome čakavskome refleksu /ž/: *Žižanović, Žužul,*

(b) uz štokavske primjere u primljenice *džaka*, te u primjerima poput *narudžba, svidodžba* supostoje i čakavski oblici *žaka, naružba, svidožba,*

(c) samo čakavski refleks /ž/ potvrđen je u primljenica: *buža, žežin, žežinjat, Žudija (žudinski), žunat, žunta, žurnata.*

2.3. (Š) Protojezični i starojezični suglasnik /h/ izostaje kao jedinica suglasničkoga inventara

Nakon zamaknuća /h/ se ili reducirao ili supstituirao drugim suglasnicima.

(a) Primjeri redukcije

(aa) na početku riječi: *ajduk (< hajduk), aljina (< haljina), ajdukovat (< hajdukovat), imba (< himba), ip (< hip), itar (< hitar), lad (< hlad), ladan (< hladan), ladit (< hladit), ladnoća (< hladnoća), lapit (< hlapit), od, odat (< hod, hodat), odit (< hodit), raknit (< hraknit), rana (< hrana), ranit (< hranit), ranivo (< hranivo), rast (< hrast), rastovina (< hrastovina), rkat (< hkrat), rpa (< hrpa), rskat (< hrskat), rskavica (< hrskavica), Rvat (< Hrvat), rvacki (< hrvatski), rvastvo (< hrvastvo), tit (< htit), uka (< huka), ukat (< hukat), ukavac (< hukavac), ukivat (< hukivat), vala (< hvala), valit (< hvalit), vatalo (< hvatalo), vatat (< hvatat),*

(ab) na dočetu riječi

(aba) na kraju osnove riječi u primjerima: *gra (< grah), obr (< obrh < obvrh), povr (< povrh), pra (< prah), siroma (< siromah), stra (< strah), navr (< navrh), uvr (< uvrh), vr (< vrh);* (abb) na dočetu padežnoga nastavka u Gmn. pridjeva, zamjenica i brojeva /ih/ > /i/ kao u primjerima: *žuti* (puno *žuti* cvitova), *treći* (is *treći* usta), *naši* (od *naši* žena); (abc) u priloga: *odma* (< *odmah*), *nama* (< *namah*); (abd) u 1. licu jednine aorista: *dado, dovedo, odo, privati* (< *dadoh, dovedoh, odoh, prihvatih*),

(ac) u sredini riječi: *Dovi* (< *Duovi* > *Duhovi*), *dronjat* (< *dronjnat*), *graorica* (< *grahorica*), *graorišće* (< *grahorišće*), *iščenit* (< *iščehnit*), *izdanit* (< *izdahnit*), *kinit* (< *kihnit*), *maovina* (< *mahovina*), *manit*, *manitat*, *manitoščina*, (< *mahnit*, *mahnitat*, *mahnitoščina*), *neaj* (< *nehaj*), *nearan* (< *neharan*), *neote* (< *nehote*), *ogljunit* (< *ogluhnit*), *ol* (< *ohol*), *olit se* (< *oholit se*), *olost* (< *oholost*), *poodit* (< *pohodit*), *pr'at* (< *prhat*), *prnit* (< *prhnit*), *rukovat* (< *rukohvat*), *sanit* (< *sahnit*), *skr'at se* (< *skrhati se*), *slatkoran* (< *slatkohran*), *soparno* (< *suoparno* < *suhoparno*), *straovat* (< *strahovat*), *trula* (< *truhla*), *ulož* (< *uholož* < *uholaž*), *uvatit* (< *uhvatit*), *uzdanit* (< *uzdahnit*), *užjat* (< *uzjahati*), *zaladica* (< *zahladica*);

(b) Primjeri supstitucije suglasnikom /j/

(ba) na kraju osnove: *grij* (< *grih*), *mij* (< *mih*), *oraj*⁶⁸ (< *orah*), *siromaj* (< *siromah*);(bb) između samoglasnika u sredini riječi: *Bijorine*, *Bijorka*, *bijorski* (< *Bihorine*, *Bihorka*, *bihorski*), *čoja* (< *čoha*), *čijat* (< *čihat*), *dijat* (< *dihat*), *grijota* (< *grihota*), *kijat* (< *kihat*), *lija* (< *liha*), *Mijovil*, *Mijo* (< *Mihovil*, *Miho*), *mijur* (< *mihur*), *nijat* (< *njihat*), *nijjov* (< *njihov*), *podmijurit* (< *podmihurit*), *snaja* (< *snaha*), *strija* (*striha*), *tijan* / *tejan*, *tijat*, *utijat* (< *tihan* / *tehan*, *tihat*, *utihat*), *ujtit* (< *uhitit*), *vijar*, *vijorina* (< *vihar*, *vihorina*), *zajitača*, *zajitit* (< *zahitača*, *zahitit*);(c) Primjeri supstitucije suglasnikom /k/: *Ćek* (< *Ćeh*), *Ćekinja* (< *Ćehinja*), *maćuka* (< *maćuha*), *očuk* (< *očuh*), *oraknjača* (< *orahnjača*), *pukić* (< *puhić*), *siromak* (< *siromah*), *tepek* (< *tepih*);

(d) Primjeri supstitucije suglasnikom /v/

(da) na kraju riječi: *ćuv* (< *ćuh*), *đuv* (< *đuh*), *gluv* (< *gluh*), *mirluv* / *mrluv* (< *mirluh* / *mrluh*), *neposluv* (< *neposluh*), *pastuv* (< *pastuh*), *plav* (< *plah*), *suv* (< *suh*), *trbuv* (< *trbuh*);(db) između samoglasnika u sredini riječi: *buva* (< *buha*), *buvač* (< *buhač*), *čevulja* (< *čehulja*), *duvan* (< *duhan*), *gluvonja* (< *gluhonja*), *juva* (< *juha*), *kuvača* (< *kuhača*), *kuvat* (< *kuhat*), *kuvar* (< *kuhar*), *kuvarica* (< *kuharica*), *mavat* (< *mahat*), *mavuna* (< *mahuna*), *muva* (< *muha*), *oduva* (< *oduha*), *puvat* (< *puhat*), *puvaljka* (< *puhaljka*), *rahulje*⁶⁹ (< *rahlulje*), *suvomraz*, *suvomrazica* (< *suhomraz*, *suhomrazica*) *suvozid*, *suvozidina* (< *suhozid*, *suhozidina*), *truva* (< *truha*), *uvo* (< *uho*), *uvonja* (< *uhonja*), *uvor* (< *uhor*), *zaduva* (< *zaduha*).2.4. (Š) Izostajanje suglasnika /f/ kao jedinice suglasničkoga inventara

Noviji suglasnik /f/ nije se ni pojavio u sustavu, pa se na njegovu mjestu u starijih i novih primljenica javlja:

(a) suglasnik /p/: *Mustapić*, *opica*, *pra*,⁷⁰ *pratar*, *prigat*, *Stipan*, *Stipe*; da /f/ postoji u sustavu primjeri bi glasili: *Mustafić*, *afica* / *ofica*, *fra*, *fratar*, *frigat*, *Stifan* / *Štifan*,(b) suglasnik /v/: *navta*, *ovrancat se*, *Ravajel*, *šuverin*, *šuvigat*, *teverič*, *trevit*, *vabrika*, *vacada*, *vaculet*, *vala*, *valinga*, *vamilija*, *vamilijaran*, *vantazirat*, *vasovat*, *vaša*, *vašist*, *vavoljit*, *važo*, *vela*, *veral*, *veta*, *vetica*, *vibra*, *vijok*, *vijorin*, *vilanci*, *vildžan*, *vilm* / *vilim*, *vin*, *viranga*, *viškal*, *voj*, *vrancav*, *Vrancuska*, *Vrancuz*, *Vrancuzica*, *Vranković*, *Vrankvurt* / *Vrankivurt*, *Vrano*, *Vranjkić*, *vregat*, *vrigat*, *vritula*, *vrtutma*, *vudra*, *vugirat*, *vukara*, *vundać* / *vundeć*, *vundamenat*, *vurešt*, *vuzbal*; da /f/ postoji u sustavu primjeri bi glasili: *nafta*, *ofrancat se*,⁷¹ *Rafajel*, *šuferin*, *šufigat*, *teferič*, *trefit*, *fabrika*, *facada*, *faculet*, *fala*, *falinga*, *familija*, *familijaran*, *fantazirat*, *fasovat*, *faša*, *fašist*, *fafoljit*,⁷² *fažo*, *fela*, *feral*, *feta*, *fetica*, *fibra*, *fijok*, *fijorin*, *filanci*, *fildžan*, *film* / *filim*, *fin*, *firanga*, *fiškal*, *foj*, *francav*, *Francuska*, *Francuz*, *Francuzica*, *Franković*, *Frankfurt* / *Frankifurt*, *Frano*, *Franjkić*, *fregat*, *frigat*, *fritula*, *frtutma*, *fudra*, *fugirat*, *fukara*, *fundać* / *fundeć*, *fundamenat*, *furešt*, *fuzbal*.⁶⁸ Zabilježeni su i oblici svih padeža s osnovom *oras-*, u kojima je krajnji suglasnik /s/ analoški preuzet iz sibiliziranih množinskih oblika *orasi*, *orasin*.⁶⁹ Dvoroge vile za rahljenje, *rahulje*.⁷⁰ Rječca za oslovljavanje franjevacu.

2.5. Suglasnik /l/

(ŠČ) postoji u sustavu, potvrđen primjerima poput: *beljit se, biljac, bljuvat, bljuza, bolji, brkulja, buljit, burljat, cedulja, ciplja, cmilje, crljen, crljenica, čaprljat / čeprljat, čeljade, čevljat, čevulja, čvrljat, diljat, dimljak, gavljat,⁷³ grablje, greblje, guljotina, iskeljit se, keljav, kljukat, krmelj, ljubiti, ljudi, ljutika, ljutiti, metilj, muljika, nedilja, orljat, oprljat, osurljat se, pedalj, petrulje, pilja, piljak, piljetina, pljunit, pregljača, pržulja, puvaljka, smitljika, srljat, suveljiv, svadilja, šarulja, šćavelj, ševrljat, školja, škrgajka, škrljka, šprljak, taklja, trlja, zemlja, zemljav, željud;*

(ŠČ) zamjenjuje se suglasnikom /j/ kao u ovjerenim primjerima: *Anteja, badij, bijac, bjuvat, boje, brkujja, bujav,⁷⁴ bujiti, cmije, čejade, dimjak, grabje, grabjat, grebje, Ikoja, jubica, jubit, judi, jut, jutika, kjakav, kjuka, krmej, krmejav, najutiti se, nedija, oprjat, petruje, pjunit, pjuska, potakjat, skalupjen, slomjen, sumja, sumjiv, šaruja, škaja, škrija, tavaja, tavajol, uje, voj, zemja, žejud;*

(Č) zamjenjuje se sporadično suglasnikom /l/ kao u primjerima: *mlašćat, mulika.*

2.6. Suglasnik /n/

(a) (ŠČ) Vrlo je frekventan u sustavu, što iz primarne i sekundarne jotacije, što od naknadnih omekšavanja suglasnika /n/.

(b) (ŠČ) Potvrđene su sporadične defonologizacije s premetanjem dekomponiranih sastavnica /n/ > /n+j/ > /jn/ ili depalatalizacijom /n/ > /n/ u primjerima: *dojni* (< *donji*), *sjajna* (< *sanjana*⁷⁵), *gljogina* (< *glojinja*), *jaganac* (< *jaganjac*), *nijat* (< *nijjat* < *nijhat*).

2.7. Dočetno slogovno /l/

(a) (Š) Na štokavski je način prvotno zamijenjeno samoglasnikom (-o), a potom su novonastali samoglasnički sljedovi odstranjeni na dva načina: slijed /ao/ stegnut je u /a/, a u sljedove /io/, /eo/, /oo/, /uo/ umetnuto je hijatsko /j/.

Refleksi su starojezičnoga dočetnoga slogovnoga /l/ u govoru Imotske krajine nakon opisanih promjena trojaki:

- iza suglasnika je refleks /o/,
- iza samoglasnika /a/ je ništični refleks, /ø/
- iza ostalih samoglasnika je refleks /jo/.

Ovakvi se refleksi potvrđuju (aa) na kraju riječi i (ab) u sredini riječi.

(aa) Na dočetku osnove u Njd. imenica muškoga roda, primjerice: *dijo* (< *dil*), *đava* (< *đaval*), *krto* (< *krtol*), *raso* (< *rasol*), *so* (< *sol*), *stođava* (< *stođaval*⁷⁶), *važo* (< *važol*), *vo* (< *vol*), *žmujo* (< *žmul*), i Njd. pridjeva muškoga roda, primjerice: *bijo*⁷⁷ (< *bil*), *čijo* (<

⁷¹ U značenju 'zaraziti se francuskom spolnom bolešću', 'zaraziti se kapavcem, triperom'.

⁷² U značenju 'govoriti nerazgovijetno zbog loše oblikovanih glasova' (zbog bezubih desni izgovarati suglasnike samo usnicama), frljati.

⁷³ U značenju 'gaziti po mokroj podlozi na tlu', gacati.

⁷⁴ U značenju 'buljook, buljav'.

⁷⁵ U značenju 'bređa ovca'.

⁷⁶ Naziv za osobu zločestu kao da je u njoj nastanjeno sto đavala.

⁷⁷ U značenju 'bijel'.

čil), *debejo* (< *debel*), *dobrodoša* (< *dobrodošal*), *mijo* (< *mil*), *naga* (< *nagal*), *oba* (< *obal*), *okrug*a (< *okrugal*), *topa* (< *topal*), *trujo* (< *trul*), *vesejo* (< *vesel*), *vrijo* (< *vril*), *za* (< *zal*), *zdrijo* (< *zdril*), i na dočetu svakoga glagolskoga pridjeva radnoga u jednini muškoga roda, primjerice: *bojo* (< *bol*), *bra* (< *bral*), *da* (< *dal*), *donijo* (< *donil*), *griza* (< *grizal*), *iša* (< *išal*), *kra* (< *kral*), *maka* (< *makal*), *mejo* (< *mel*), *metnijo* (< *metnil*), *mlijo* (< *mlil*), *nagejo* (< *nagel*), *popijo* (< *popil*), *tražijo* (< *tražil*), *zeba* (< *zebal*), *žejo* (< *žel*);

(ab) u sredini riječi, primjerice: *bijona* (< *bil-na*), *bona* (< *bol-na*), *bonik* (< *bol-nik*), *dijoba* (< *dil-ba*), *doci* (< *dol-ci*), *dočić* (< *dol-čić*), *gostijona* (< *gostil-na*), *koci* (< *kol-ci*), *kočić* (< *kol-čić*), *krtočić* (< *krtol-čić*), *ogrica* (< *ogro-ica* < *ogrl-ica*), *otar* (< *ol-tar*), *seoski* (< *sel-ski*), *stočić* (< *stol-čić*), *vočić* (< *vol-čić*), *vrijoce* (< *vril-ce*), *zava* (< *zao-va* < *zal-va*);

(b) (ŠČ) U izvorima⁷⁸ su uz prethodno navedene samo štokavske reflekse navedeni i primjeri sa čakavsko-štokavskim očuvanim neizmijenjenim dočetnim slogovnim // na kraju riječi u imenica i pridjeva, primjerice: *anđel*, *apostol*, *astal*, *Bartul*, *baul*, *bil*, *bokal*, *bol*, *čil*, *dupal*, *Emil*, *grundal*, *kabel*, *kal*, *kardinal*, *konzul*, *krtol*, *matrijal*, *Mijovil*, *mural*, *nagal*, *obal*, *ral*, *rasol*, *Ravajel*, *škandal*, *topal*, *veral*, *vril*, *zdril*, *ždral*, *žmul*, *Žužul*, i u sredini riječi, primjerice: *balčak* / *balček*, *krilca*, *momentalno*, *palci*, *prvotelka*, *solnjača*, *šalčina*, *šalša*, *tulca*, *valjalščina*, *znalca*, *tolmač*, *tolmačit*.

2.8. (ŠČ) Ščakavizam

Suglasnička skupina /šć/ potvrđena je kao refleks protojezičnih skupina /*stj/, /*skj/ i starojezičnih skupina /stǝj/, /skǝj/ u primjerima: *baščinik*, *blišćit*, *budalaščina*, *bunišće*, *daščica*, *ditelinišće*, *graorišće*, *guščerica* / *gušćarica*, *ispasišće*, *ispašćat*, *išćat*, *izbišćat se*, *janjilišće*, *klišća* / *kljišća*, *kosišće*, *koščunaš*, *kršćenje*, *kumpirišće*, *kupusišće*, *lovišće*, *lupeščina*, *manitoščina*, *metlišće*, *miščanin*, *mlašćat*, *naščesrce*,⁷⁹ *navišćat*, *navišćivat*, *neimaščina*, *okošć*, *ošćenit*, *ošćinit*, *otpušćat*, *paščica*, *pišćat*, *pišćit*, *plandišće*, *pregršće*, *prišć*, *prošćenje*, *pršćavac* / *pršćevac*,⁸⁰ *prtilišće*, *pušćat*, *pušćit*, *rašćika*, *ripišće*, *sastajališće*, *sinišće*, *smetišće*, *sridišće*, *stišće*, *strnišće*, *sudišće*, *šćap*, *šćapat se*, *šćapić*, *šćavelj*, *šćedit*, *šćediša*, *šćedišan*, *šćek*, *šćeknit*, *šćenara*, *šćeta*, *šćetit*, *šćetočina*, *šćetovat*, *šćiga*, *šćinit*, *šćipalice*, *šćipaljka*, *šćipat*, *šćir*, *šćirka*, *šćitina*, *šćoka*, *šćucac*, *šćučurit se*, *šćukat*, *šćuknit*, *šćula*, *šćur*, *tovarišće*, *triščica*, *trkališće*, *tušć*, *uklišćit*, *ukopišće*, *ušćinit*, *ušćipak*, *ušćuknit*, *uzvišćat se*, *valjalščina*, *višć*, *višćac*, *višćica*, *vodokršće*, *voščina*, *voščenica*, *žešć*, *žešćit se*.

2.9. Refleks protojezičnih skupina /*zdj/, /*zgj/ i starojezičnih skupina /zdǝj/, /zgǝj/:

(a) (Š) Suglasnička skupina /žđ/ kao štokavski refleks potvrđena je u primjerima: *drežđat*, *gložđat*, *grožđe*, *gožđe*, *gožđa*, *gožđica*, *gožđarija*, *možđac*, *možđani*, *smožđit*, *smožđen*, *Zagožđanin*, *zvižđaljka*, *zvižđat*, *zvižđuk*, *žđupit* / *žđapit*, *ž-đavlon*;

(b) (Č) Suglasnička skupina /žj/ kao čakavski refleks potvrđena je u primjeru: *gožjica*.⁸¹

2.10. Promjene u suglasničkim skupinama

2.10.1. Refleks starojezičnih skupina /tj/, /dj/ < /tǝj/, /dǝj/

(a) (Š) Skupina /tj/ jotirana je u primjeru: *ovneći*;

⁷⁸ Djela navedena u 1. i 2. bilješci ovoga rada.

⁷⁹ U značenju 'natašte'.

⁸⁰ U značenju 'kokošji želudac'.

⁸¹ U značenju 'stupica od gvožđa'.

(b) (Č) Skupina /tj/ nije jotirana u primjeru: *netjak*, a preobličena je redukcijom suglasnika /t/ u primjeru: *trsje*;

(b) (š) Skupine /tj/, /dj/ razdvojene su samoglasnikom /i/ i preobličene u sljedove /tij/, /dij/ u imenica: *netijak*, *rodijak*, te u posvojnih pridjeva: *bravetiji*, *govediji*, *guščetiji*, *janjetiji*, *jaretiji*, *krmetiji*, *lovetiji*, *piletiji*, *svinjetiji*, *teletiji*, od kojih je tvorbeni sufix /ij/ za značenje 'posvojnost' analoški prenesen i na primjere u kojima osnova završava i kojim drugim suglasnikom, kao u primjerima: *božiji*, *dičiji* / *dičinji*, *đavliji*, *koziji*, *kraviji*, *mačiji*, *ovčiji*, *pasiji*, *tičiji*.

2.10.2. Starojezična skupina /vs/ < /vɔs/

(ŠČ) Preobličena je premetanjem sastavnica u primjerima: *sva*, *sve*, *svi*, *svako* (< *vsa*, *vse*, *vsi*, *vsako*), a razdvojena samoglasnikom /a/ u primjeru *vas*;

(Č) Uklonjena je redukcijom prvoga člana u primjerima: *semogući*, *Sisveti* (< *vsemogući*, *vsi sveti*).

2.10.3. Preobliske suglasničkih sljedova /tsk-/ i /dsk/ na granici osnove i nastavka:

(Š) štokavska preobliska u slijed [ck], primjerice: *automacki*, *bracki*, *dvokacki*, *gracki*, *imacki*, *Imocki*, *legrucki*, *ljucki*, *Rvacka*, *rvacki*, *splicki*, *svicki* (< *automatski*, *bratski*, *dvokatski*, *gradski*, *imatski*, *Imotski*, *legrutski*, *ljudski*, *Rvatska*, *rvatski*, *splitski*, *svitski*),

(Č) čakavska preobliska redukcijom prvoga člana u starojezičnu skupinu /sk/, primjerice: *atlanski*, *invalidski*, *kanaski*, *lurski*, *privaranski*, *šporski*, *uncuski* (< *atlantski*, *invalidski*, *kanadski*, *lurdski*, *privarantski*, *športski*, *uncutski*).

2.10.4. (Č) Promjene šumnih suglasnika na početku zatvorena sloga

(a) Zamjena šumnika sonantom

(aa) sonantom /j/ u primjerima: *dabojda* (< *da-bog-da*), *plojka*⁸² (< *ploč-ka*), *pokujstvo* (< *pokuč-stvo*), *svajdi* (< *svag-di*),

(ab) sonantom /v/ u primjerima: *lovta* (< *lop-ta*), *lovtat se* (< *lop-tat*), *ovčina* (< *op-čina*), *ovnoć* (< *ob-noć*), *ovdan* (< *ob-dan*), *zovnica* (< *zob-nica*), *rišju* (< *rič-ju*).

(b) Redukcija šumnika

(ba) u sredini riječi u primjerima: *brastvo* (< *brat-stvo*), *dogod* (< *dok-god*), *klukašce* (< *klup-kašce*), *kluko* (< *klup-ko*), *ljustvo* (< *ljud-stvo*), *osponjiti* (< *od-sponjiti*), *ostupiti* (< *od-stupiti*), *ostupnica* (< *od-stupnica*), *osukat* (< *od-sukat*), *osutan* (< *od-sutan*), *ošćeniti* (< *od-šćeniti*), *ošćiniti* (< *od-šćiniti*), *oškriniti* (< *od-škriniti*), *ozada* (< *od-zada*), *ozgar* (< *od-zgar*), *pokustvo* (< *pokuč-stvo*), *posicat* (< *pod-sicat*), *postava*, *postaviti* (< *pod-stava*, *pod-staviti*), *prisdinik* (< *prid-sidnik*), *prisinoć* (< *prik-sinoć*), *rostvo* (< *rod-stvo*);

(bb) na kraju riječi u primjerima: *budalas* (< *budalast*), *dese* (< *deset*), *deve* (< *devet*), *groz* (< *grozd*), *jope* (< *i-opet*) *koris* (< *koris*), *olos* (< *olost* < *oholost*), *pe* (< *pet*), *svis* (< *svist*),

(bc) u naglasnoj cjelini u primjerima: *češlja-se* (< *češljat-se*), *ima-ćemo* (< *imat-ćemo*), *ispo-kuće* (< *ispod-kuće*), *izuva-se* (< *izuvat-se*), *ka-jope-oće* (< *kad-jopet-oće*),

⁸² Okruglasta i plosnata kamena pločica za dječju igru, ili ploča za hvatanje ptica (*Rječnik*, str. 150).

ku-sa-mišliš (< *kud-sad-mišliš*), *na-krov* (< *nad-krov*), *o-jutros* (< *od-jutros*), *o-sinoć* (< *od-sinoć*), *pri-kućon* (< *prid-kućon*), *pri-ovon gomelon* (< *prid-ovon gomelon*), *si-s-miron* (< *sid-s-miron*), *zara-toga* (< *zarad-toga*).

2.10.5. Asimilacije, disimilacije i ostale glasovne mijene

2.10.5.1. Asimilacije

(a) (Č) Asimilacija distantnoga nepalatala ispred palatala u palatal

c~č > č~č u primjerima: *čiča zima* (< *ciča zima*), *čičat* (< *cičat*), *čvrčak* (< *cvrčak*), *čvrčat* (< *cvrčat*),

s~š/ s~ž > š~š/ š~ž u primjerima: *Nošuša* (< *Nosuša*), *pašoš* (< *pasoš*), *šršljen* (< *sršljen*), *šuša* (< *suša*), *šušanj* (< *sušanj*), *šušica*, *šušičav* (< *sušica*, *sušičav*), *šušit* (< *sušit*), *šužanj* (< *sužanj*), *šužanjstvo* (< *sužanjstvo*),

z~ž > ž~ž u primjerima: *železnica*, *želežničar* (< *železnica*, *železničar*), *žlizda* (< *žlizda*).

2.10.5.2. Disimilacije

(Č) Disimilacije distantnih sonanata unutar riječi

r~r > l~r / n~r/ Ø~r u primjerima: *lebro* (< *rebro*), *legrut* (< *regrut*), *lepetirat* (< *repetirat*), *slebro* (< *srebro*), *šanžer* (< *šaržer*), *maširat* (< *marširat*), *travesa* (< *traversa*),

l~l > r~l u primjerima: *pirula* (< *pilula*), *telar* (< *telal*), *telarit* (< *telalit*),

n~n > l~n u primjeru *vilanci* (< *vinanci*),

m~m > v~n / m~n u primjerima: *kavomila* (< *kamomila*), *mezinac*, *mezinica* (< *mezimac*, *mezimica*).

(Č) Disimilacije kontaktnih nazala

/mn/ > /n/ u primjerima: *nogi* (< *mnoği*), *noštvo* (< *mnoštvo*), *nožina* (< *množina*), *nožit* (< *množit*),

/mn/ > /vn/ / /ml/ u primjerima: *guvno* (< *gumno*), *osavnest / osamlest* (< *osamnest*), *sedavnest / sedavlest* (< *sedamnest*), *tavnica*, *tavnit*, *tavničar*, *tavno* (< *tamnica*, *tamnit*, *tamničar*, *tamno*),

/mni/ > /mji/ / /mji/ u primjerima: *dimljak / dimjak* (< *dimnjak*), *pomlja / pomja* (< *pomnja*), *sumnja / sumja*, *sumnjiv / sumjiv*, *sumljičit / sumjičit* (< *sumnja*, *sumnjiv*, *sumnjičit*),

/m/ > /n/ pred šumnikom u sredini riječi u primjerima: *janstvo* (< *jam-stvo*), *kunstvo* (< *kum-stvo*), *pobratinstvo* (< *pobratim-stvo*), *krnka*⁸³ (< *krm-ka*), *mezinče* (< *mezimče*), *monka* (< *mom-ka*), *naranka* (< *naram-ka*), *pantit* (< *pam-tit*), *potonka* (< *potom-ka*),

(š) Disimilacija skupine /jn-/ > /nj/ u primjeru *pokonji* (< *pokojnji*).

2.10.5.3. Jotiranja suglasničkih skupina

(Č) Palataliziranje /l/ iza velara u skupinama /kl/, /tl/ > /kí/ u primjerima: *čeprklja*, *čeprkljit*, *kljen / kjen*, *Kljenak / Kjenak*, *Kljenovac / Kjenovac*, *kljica / kjica*, *kljičav / kjičav*, *kljun / kjun*, *meklji*, *naključē*,⁸⁴ *prokljičavit / prokjīčavit*, *Kljis*, *kljiški*, *kljišća / klišća*, *kljizat / klizat*, *pekljat / pekjat*, *peklja / pekja*, *pekljanac*, *pekljara*, *priključer / prikjučer*, *prkljat /*

⁸³ Gjd. imenice *krmak* (= 'gojeni prasac')

⁸⁴ U značenju 'prije dva dana', 'dan prije jučerašnjega'.

prkjat, prkljara, prkljanac, čeprklja / čeprkja, čeprkljit / čeprkjit, zaključer / zakjučer (< *čeprtlja, čeprtljit, klen, Klenak, Klenovac, klica, kličav, mekji, prokličavit, Klis, kliški, klišća, klizat, petljat, petlja, petljanac, petljara, prikjučer, prtljat, prtljara, prtljanac, zakjučer*) te /gl/, /gj/ >/gl/ u primjerima: *gljistina, gljiza, gljog, gljogina, gljogov, duglji* (< *glistina, gliza, glog, glogina, glogov, dugji*).

2.10.5.4. Redukcije

(Č) Gubljenje sonanta /v/ u dodiru s konsonantom u primjerima: *cokoćat* (< *cvokoćat*), *doumica* (< *dvoumica*), *gožđe, goždarija, Zagozd* (< *gvožđe, gvoždarija, Zagvoz*), *jedo jedimice* (< *jedvo jedvimice* < *jedva*), *kočka, kocat, raskocat se* (< *kvočka, kvocat, raskvocat se*), *latat* (< *vlatat*), *mrtac* (< *mrtvac*), *osrabat se* (< *osvrabat se*), *praska* (< *praskva*), *prislačit se, prislaka* (< *prisvlačit se, prisvlaka*), *rebac* (< *vrebac*), *s-likin kamenon* (< *s-vlikin kamenon* < *s-ovlikin kamenon*), *slačit se* (< *svlačit se*), *srab, srabljiv* (< *svrab, svrabljiv*), *srbež, srbit* (< *svrbež, svrbit*), *žrna* (< *žrvna*),

(š) ili zamjena /v/ s /b/ u primjerima: *brteno, raskrabit* (< *vrteno, raskravit*).

2.10.5.5. Metateze

(šČ) Nije provedeno premetanje u skupini /jd/ u primjeru *dojde* (< *dojde* < *doide*),

(š) provedeno je premetanje u primjerima: *crnjel* (< *crljen*), *čunjka / šunjka* (< *njuška*), *dođijat* (< *dojedit*), *gnjila* (< *glinja* < *glina*), *izdavit* (< *izvadit*), *Kalandora* (< *Kandalora*), *latki* (< *lakti*), *lišpi* (< *lipši*), *notak* (< *nokat*), *ovdolen* (< *odovlen* < *odavljen*), *pauza, potpauza / potpavuz* (< *pazuha, potpazuha*), *pirmič* (< *pirinč*), *štečkat* (< *štećkat*), *trajvan* (< *tramvaj*), *točak* (< *kotač*), *zabljevat se / zabjavat se* (< *zabavljati se*).

2.10.5.6. Analogije

(Č) Neobavezno analoško /č/ u osnovi prezentskoga 3. l. množine u primjerima: *oni ležu, oni peču / peku, oni reču / reku, oni svuču / svuku, oni tuču / tuku, oni žežu / žegu*, u prezentskoj osnovi imperativa u primjerima: *peci / peči, reci / reči, sici / siči, teci / teči*, te u prezentskoj osnovi glagolskoga priloga: *striguć / strižuć, tekuć / tečuć*.

2.10.5.7. Prijelaz dočetnih /m/ > /n/

(šČ) /m/ > /n/ na dočetu nastavka u promjenjivih riječi: *š njegovin ćaçon, s mojon dobron materon, s crnin bronzinin, s junacin, s tolikin svatin; s nejakin bratovin sinovin; daniman / danimon, đavliman / đavlimon, prstiman / prstimon, iden, jiden, mislin, spavan, šijen, znan; nan, van, njin, njimon*, u brojeva *sedan / sedon, osan / oson*, i priloga *baren, čin, dočin, išton*,⁸⁵ *kradon, sveçon*,⁸⁶ *zbogon*; pojava izostaje na dočetu osnova imenica i pridjeva u primjerima pred ništičnim nastavkom: *Adam, bajam, dim, drim, dulum, đaturum, grom, jaram, kum, najam, podrum, rakam, sam, sram, um, Zavelim*.

2.10.5.8. Rotacizam

(šČ) /ž/ > /r/ u primjerima: *jerbo, moren / meren, moreš / mereš, more / mere, moremo / meremo, morete / merete, kare* (< **ježbo* < **ježe bo, možen, možeš, može, možemo, možete, kaže*).

2.10.5.9. Epenteze

(š) Epentetsko /d/ u primjerima *zdrak, zdrilo* (< *zrak, zrilo*).

⁸⁵ U značenju 'istom, tek što'.

⁸⁶ U značenju 'blagdanom'.

2.10.5.10. Proteze

(š) Nesustavno protetsko /j/ ispred početnih samoglasnika u riječi, u primjerima: *Jiva, jigla, ji*,⁸⁷ *Jeva, jengleski, Jercegovina, jajde, Jandrija, javlija, joko, jokolica, jokruglo, jon, jope /jope, jular, juvo* (< *Iva, igla, ih, Eva, engleski, Ercegovina, ajde, Andrija, avlija, oko, okolica, okruglo, on, opet, ular, uvo*);

(š) Sustavno hijatsko međusamoglasničko /j/, primjerice: *bijo, bijona, Bijakova, čujo, debejo, mijo, mislijo, sidijo, vesejo, zdrijo* i sl.;

(šč) Nesustavno hijatsko međusamoglasničko /v/ u primjerima poput: *avuto, avutobus, javuk, kavo* (< *kao*), *kavuč, mjavukanje, pavučina, pavuk*, te u jednini muškoga roda glagolskih pridjeva: *kravo, lagavo, našavo, trgavo* (< *krao, lagao, našao, trgao*).

(č) Protetsko /j-/ u primjeru: *japno*, i u izvedenicama: *japnen, zajapnit*.

3. (š) Četveročlani naglasni sustav sa štokavskim uzlaznim naglascima i novoštokavskom distribucijom

3.1. Naglasni inventar

(Oš) sadrži dvije općejezične naglasne jedinice, kratki silazni naglasak (*ǎ*) i dugi silazni naglasak (*à*), dvije štokavske naglasne jedinice, kratki uzlazni naglasak (*ǎ̂*) i dugi uzlazni naglasak (*á̂*),

(šć) nenaglašene duljine (*ǎ̄*) i nenaglašene kračine (*ǎ̇*).

3.2. (š) Distribucija naglasnih jedinica:

(a) Općejezične naglasne jedinice, kratki silazni naglasak i dugi silazni naglasak, mogu stajati na samoglasniku jednosložnih riječi, te na samoglasniku prvoga sloga dvosložnih i višesložnih riječi;

(*ǎ*): *měst, kŭća, gŭšćarica*,

(*á̂*): *rěst, pěrje, zâduva*

(b) Štokavske naglasne jedinice, kratki uzlazni naglasak i dugi uzlazni naglasak mogu stajati na samoglasniku prvoga ili središnjega sloga višesložnih riječi; ne mogu se ostvariti na zadnjem i na jedinom slogu u riječi:

(*à*): *òbraz, ròdakva, crljènica, dugljina, pustòšija, jasènovina*,

(*á*): *púra, stécak, prídívak, pométnja, iskrížat*,

(c) Nenaglašena kračina može stajati ispred i iza svake naglasne jedinice. Nenaglašena duljina može stajati iza svake naglasne jedinice:

(*ǎ̄*), (*ǎ̇*): *bǎdnjāk, blāgosōv, grābimicē, mǎlūšan; pītān, plāndišće; drugovàčijē, čovičānskī, nāmīrīmo se; mjavúkānje*

⁸⁷ Amn. zamjenica *oni, one, ona*.

4. Čakavsko i štokavsko u morfološke sustavu

4.1. Tvorba imenica

(š) Tvorbeni nastavak /oc/ ili /ok/⁸⁸ u svim oblicima imenica muškoga roda uključujući i Njd. i Gmn., u primjerima: *pačijoc, pogorijoc, pomlijoc, prančijok, razdijok, sadijoc, štijoc, zatijok, žaoc*.⁸⁹

4.1. Deklinacija

4.1.1. Gubljenje palatalnih alomorfa

(ŠČ) U Ijd. imenica muškoga i srednjega roda gubi se alomorf /en/ te padežni nastavak /on/ slijedi i iza palatalnoga suglasnika na dočetu osnovne: *brdašcon, granjon, jarcon, kopljon, kraljon, križon, mužon, oružjon, panjon, pičon, suđon*.

(ŠČ)⁹⁰ Kao proširak osnovne množinskih oblika imenica muškoga roda gubi se alomorf /ev/, te se proširak /ov/ dodaje i prethodnome palatalnom suglasniku: *ključovi / kjučovi, mačovi, panjovi, žuljovi*.

4.1.2. Osnove množinskih oblika imenica muškoga roda

Osnova je jednosložnih i dijela dvosložnih imenica muškoga roda u množinskim oblicima

(a) (OŠ) proširena slijedom /ov/: *brkovi, brigovi, diverovi, listovi, postovi, pragovi, redovi, stogovi, strukovi, žuljovi*,

(b) (ŠČ) neproširena, s fakultativnim izostankom sibilizacije dočetnih velara: *baki, bravi, brci, brigi, duvi, listi, nokti, pragi, redi, stogi, struki, sudi, žulji*.

4.1.3. Genitiv množine

(OŠ) (a) Nastavak /a/ u imenica svih triju rodova: *dana, dasaka, dinara, dobara, dukata, duša, godina, gusala, guvna, igala, komada, koraka, lakata, listova, litara, nedilja, nokata, običaja, parova, pleća, porođaja, pozdrava, rebara, redova, sedala, smokava, sukna, usta, vrata, žena*; (aa) nastavak /i/ u imenica muškoga roda navedenih s oznakom količine: *sedan miseci, puno mravi, nikoliko pari, par puti*.

(Š) (a) Nastavak /u/ u dviju imenica ženskoga roda: *b(r)ez ruku i nogu*;

(b) nastavak /iju/ u primjerima: *očiju, ušiju*;

(š) Nastavak /iju/ u primjerima: *kokošiju, kostiju, krstiju, noćiju, nogiju, noktiju, pećiju, plećiju, prstiju, rukiju, ustiju, ušiju*,⁹¹ *vratiju, zubiju*.

(ŠČ) (a) Bez nastavka u primjerima navedenim s oznakom količine: *sto dinar, pe dan, sedan dukat, dvajes litar, šez godin, dvajez godin, deve nedilj*; oblici bez nastavka okamenjeni

⁸⁸ Riječ je o posve netipičnu lokalnom razvoju starojezičnih tvorbenih nastavaka /ɔk/, /ɔcl/ koji su se dodavali imeničkoj osnovi i osnovi radnoga pridjeva: *ll-ɔkl, ll-ɔcl*, a u kojima se dočetno *ll* osnovne vokaliziralo na štokavski način u /ol/, te su na spoju osnovne i nastavka nastali sljedovi /ok-/, /oc-/ u svim padežima osim Njd. i Gjd., u kojima se zbog umetanja sekundarnoga samoglasnika između suglasnika osnovne i suglasnika nastavka *ll* nije nalazio na kraju sloga te nije podlijegao vokalizaciji. Na uvođenje nastavaka s likovima /ok/, /oc/ i u ta dva padeža nedvojbeno je utjecala analogija.

⁸⁹ (< *pačil-, pogoril-, pomlil-, prančil-, razdil-, sadil-, štil-, zatil-, žal-*).

⁹⁰ Pojava je moguća i u čakavskim govorima koji u genitivu množine imaju alomorfe /ov/, /ev/ zahvaćene ujednačavanjem.

⁹¹ U značenju 'nametnici na kosi ili odjeći'.

su i u priložima *peput*, *šesput* (< *pet put*, *šest put*) i sl., (b) s nastavkom /i/ u imenica svih triju rodova: *banki*,⁹² *bravi*, *čavli*, *đavli*, *grebeni*, *jaspri*, *komadi*, *koraki*, *latki*, *listi*, *miseci*, *misti*, *nokti*, *običaji*, *pari*, *porođaji*, *pozdravi*, *prsti*, *redi*, *sati*, *struki*, *sudi*, *šoldi*, *tiri*, *uri*, *vrsti*, *zrni*, *zubi* *žulji*.

4.1.4. Ujednačeni oblici Dmn., Lmn . Imn. u svih sklonjivih riječi

(ŠČ) (a) s nastavkom /in/ u imenica muškoga i srednjega roda, te u neosobnih zamjenica, pridjeva i rednih brojeva: *bronzinin*, *gonjačin*, *jajin*, *junacin*, *kruvin*, *pisarin*, *ratin*, *selin*, *svatin*; *ovin*, *našin*, *svojin*, *tin*, *vašin*, *bratovin*, *debelin*, *crnin*, *krivin*, *ljutin*, *nejakin*, *slabin*, *zelenin*, *žutin*; *drugin*, *osmin*, *petin*, *prvin*; (aa) ili samo u imenica muškoga i srednjega roda s nastavkom /iman/: *daniman*, *đavliman*, *gostiman*, *jajiman*, *latkiman*, *konjiman*, *prstiman*, *seliman*; (b) s nastavkom /an/ u imenica ženskoga roda: *bačvan*, *glavan*, *maglan*, *nogan*, *rukan*, *sestran*, *vodan*;

(š) (a) s nastavkom /imon/ kao inačicom nastavka /iman/ u imenica muškoga i srednjega roda: *danimon*, *đavlimon*, *gostimon*, *latkimon*, *konjimon*, *prstimon*; (b) ili s nastavkom /ma/ u imenica muškoga i srednjega roda u primjerima: *konjma*, *ljudma*, *zubma*; (c) s nastavkom /on/ kao inačicom nastavka /an/ u imenica ženskoga roda: *bačvon*, *glavon*, *maglon*, *nogon*, *rukon*, *sestron*, *vodon*.

4.2. Zamjenice

4.2.1. Upitno-odnosna zamjenica za značenje 'neživo' i njezine izvedenice

(OŠ) U govoru Imotske krajine zasvjedočena je upitna i odnosna zamjenica za značenje 'neživo' štokavskoga lika *šta*, te neodređene zamjenice i prilozi složeni od likova *šta* i *što*: *išta*, *ništa*, *svašta*, a u Rječniku se navodi i prilog *štogoć*.⁹³

4.2. 2. Ostale zamjenice

Likovi osobnih zamjenica

(ŠČ) Oblik osnove Ijd. osobne zamjenice za 1. glagolsko lice: *s menon*,

(š) Oblici osnova Ijd. ličnih i povratne zamjenice: *s tebon*, *sa sebon*.

Likovi neosobnih zamjenica

(ŠČ) (a) pokazne zamjenice s likovima: *oni*, *ovi*, *oti*; (b) odnosno-upitne zamjenice s likovima: *ke*, *koj*, *s kon*, *kolik*, *tolik*; (c) prosta neodređena zamjenica s likom Njd, muškoga roda: *vas*,

(š) (a) pokazne i upitno-odnosne zamjenice s likovima: *ko*, *iko*, *niko*; *svako*; *naki*, *vaki*, *taki*; *ovliki* / *evliki*, *vlišni*, *oniki* / *onliki*, *onlišni*; *volicni*; *naki*, *niki*, *oti*, *otoji*; *kliki*, *kolišni*, *klišni*; *tliki*, *tolišni*, *tlišni*, *tolicni*, *tolišni*.

(b) Navezak /*zi*/ iza samoglasnika na dočetu oblika u DLjd. lične zamjenice *ona*: *njoji*, te ispred ili iza nastavka množinskih oblika ličnih, povratne i posvojnih zamjenica: *našizi*, *njegovizi*, *njičovizi*, *njičovizi*, *njičovizi*, *onizi*, *ovizi*, *svojizi*, *tizi*, *vašizi*; *našizin*, *njegovizin*, *njičovizin*, *njičovizin*, *njičovizin*, *onizin*, *ovizin*, *svojizin*, *tizin*, *vašizin*; (b) navezak /*r*/ na bilo koji jedninski oblik s dočetnim samoglasnikom /*a*/ ili /*u*/: *ovogar*, *ovomur*, *togar*;

(Č) pokazna zamjenica s likom *ta* u Njd. muškoga roda: *ta čovik*.

⁹² U značenju 'novčanica'.

⁹³ U značenju 'bilo što'.

4.3. Pridjevi

(š) Komparativi i superlativi s likovima: *dražiji-najdražiji, duglji-najduglji, kašnji-najkašnji, lagnji-najlagnji, lašnji-najlašnji, lišpi-najlišpi*,

(š) Mogućnost dekompozicije oblika superlativa i umetanja dativa osobne zamjenice između dekomponiranoga prefiksa i komparativa, kao u primjerima: *naj~mi~je dražije bit na derneku; naj~ti~je gore zakasnit pa se vraćat po noći; naj~mu~je lišpe ko~svoje kuće.*

4.4. Brojevi

(š) (a) Brojevi s likovima: *četri, sedan / sedon, osan / oson, dvajest, trijest, dvajesjedan, dvajesidva, dvajesitri, dvaješčetri, dvajesipet, četrest / četerest, šeset, sedandeset / sedondeset, osandeset / ondeset, dvista, trsita, pestotina, šestotina, iljadu / ijadu, milijun / melijun;* (aa) brojevi od 11-19 s dočetakom /nest/: *jedanest, dvanest, trinest, četrnest, petnest, šesnest / šešnest, sedamnest / sedamlest, osamnest / osavnest / osamlest, devetnest.*

4.5. Glagoli

4.5.1. Tvorba

(šČ) Tvorbeni sufiks /ni/ u infinitivnim osnovama, kao u primjerima: *bubnit, crknit, ćonit, ćopnit, iskrenit, istegnit, istrnit, izdanit, izmetnit, kinit, kleknit, krenit, kronit, manit, maknit, nategnit, niknit, obrecnit se, odvrnit, ogladnit, oglunit, oseknit, ošćenit, ošćinit, ošinit, oškřinit, otegnit, poginit, potegnit, prikinit, prokinit, protrnit, raknit, skiknit, smřknit, srnit, srknit, šćuknit, šišnit, šmagnit / šmugnit, šušnit, taknit, trenit, trnit, umaknit, umetnit se, upregnit, ušćinit, ušćuknit, utrnit, uzdanit, vagnit;*

(š) Analoški jotiran dočetak infinitivne osnove prema prezentskoj u glagola: *dolićat, drćat, drežđat, gućat, iskrićat, išćat, krećat, krekećat, krićat, mećat, odgrćat, razgrćat, sikćat, smićat, srćat, šapćat / šapljat, štekćat, trepćat, umećat, umićat, zalićat se, zaprećat, zidat, zvižđat.*

(š) Oblici osnova glagola složenih od glagola *ići*; infinitivi i radni pridjevi s likovima: *izać, obać, sać, uzać; izaša, obaša, saša, uzaša, prezenti i imperativi: izađen, obađen, sađen, uzađen; izađi, obađi, sađi, uzađi.*

4.5.2. (šČ) Apokopirani infinitivi: *bit, gonit, ložit, molit, nać, noćit, odnit, platit, prosit, razumit, reć, tit, živit*, i glagolski prilozi: *čuvajuć, iđuć, imaduć, pijuć, striguć / strižuć, tekuć / tečuć, zakopavajuć.*

4.5.3. Present

(š) Proširak /d/ u osnovi prezenta i imperativa u glagola: *dadnen-dadnete-dadnite, imadnen-imadnete, smidnen-smidnete-smidnite, umidnen-umidnete-umidnite, valjadnen-valjadnete-valjadnite, znadnen-znadnete-znadnite;*⁹⁴

(š) Dvojake prezentske osnove i nastavci u oblicima prezenta i imperativa u primjerima: *drimaju-drimajte / drimlju-drimljite, jaukaju-jaukajte / jauču-jaučite, mavaju-mavajte / mašu-mašite, puvaju-puvajte / pušu-pušite, srkaju-srkajte / srću-srčite;*

(šČ) Uz nastavak /e/ i nastavak /u/ u prezentskom 3. licu množine: *misle / mislu, nose / nosu, stide se / stidu se, trpe / trpu, vide / vidu, zelene se / zelenu se.*

⁹⁴ Ovakvi se oblici prezenta rabe u pogodbenim rečenicama.

4.5.4. Aorist

(š) U 1. licu množine nastavak /ošmo/: *ne bišmo, dadošmo, digošmo se, istrašmo, odošmo, otvorišmo, pobrašmo, ponesošmo, tidošmo, uzešmo, zasijašmo*, u 2. licu množine nastavak /ošte/: *ne bište, ne dadošte, digošte se, istrašte, odošte, otvorište, pobrašte, ponesošte, ne tidošte, uzešte, zasijašte*;

(č) Oblici glagola *biti* za tvorbu kondicionala s likom *bimo* u 1. licu množine i likom *bite* u 2. licu množine.

4.5.5. Imperativ

(č) Oblici bez nastavka u 2. licu jednine i bez početnoga samoglasnika u 1. i 2. licu množine: *biž, bižmo, bište, dođ, drž, držmo, dršte, gon, muč, mučmo, mučte, pones, ponesmo, poneste, narante, trč, vod, zaormo, zaorte*;

(š) Dvojaki oblici u primjerima *daji / daj (dajimo / dajmo, dajite / dajte), krepaji / krepavaj (krepajimo / krepavajmo, krepajite / krepavajte), obetaji / obetavaj (obetajimo / obetavajmo, obetajite / obetavajte), ozivlji se / ozivaj se (ozivljimo se / ozivajmo se, ozivljite se / ozivajte se), pljuji / pljuij (pljujimo / pljujmo, pljujite / pljujte), saviji se / savijaj se, sakriji se / sakrivaj se*.

4.6. Nepromjenjive riječi

(š) mogu poprimiti naveske /ar/: *amokar, tamokar, vamokar*; /arce/: *amokarce, tamokarce, vamokarce*; /bo/: *jerbo*; /er/: *nader, nuder*; /erce/: *digoderce*; /k/: *sadak, undak*; /ka/: *amoka, ovdeka*; /kar/: *amokar, tamokar, vamokar*; /ker/: *amoker*; /n/: *doklen, odalen, odoslen, odovlen, ovdolen, oklen, onlen, oslen, otlen, otolen, ovden, poslin, svudan, tudolen, undan*; /no/: *kadno, sadno*, /r/: *der, deder*.

5. Zaključak

Dijalektološka je raščlamba fonološke i morfološke strukture govora Imotske krajine otkrila znatnu i značajnu prisutnost čakavizama u obliku samo čakavskih i u obliku štokavsko-čakavskih jezičnih značajki.

Podrobniji je odnos između ukupnih trojako rangiranih štokavizama s jedne, te čakavizama obaju rangova s druge strane u oba razmatrana gramatička sloja jezične strukture govora Imotske krajine vidljiv iz brojčanih prikaza raščlambe razmatranih jezičnih činjenica:

a) na fonološkoj razini, u sustavu glasova (samoglasnika, suglasnika, suglasničkih skupina, glasovnih mijena i naglasaka):

	OŠ, Š, š	ŠČ	Č
1. samoglasnički sustav	3	3	1
2. suglasnički sustav	12	11	11
3. naglasni sustav	2	-	-
ukupno	27	14	12
u postotku	50,9%	26,5%	22,6%

b) na morfološkoj razini, u sustavu oblika sklonivih, sprezivih i nepromjenjivih riječi:

	OŠ, Š, š	ŠČ	Č
1. imenice	5	7	-
2. zamjenice	5	4	1
3. pridjevi	3	-	-
4. brojevi	2	-	-
5. glagoli	4	3	2
6. prilozi	1	-	-
ukupno	20	14	3
u postotku	54%	38%	8%

Zbroj rezultata raščlambe na objema razmatranim razinama pokazuje sljedeće odnose:

	OŠ, Š, š	ŠČ	Č
	47	28	15
u postotku	52,2%	31,1%	16,7%

Iz brojčanih je pokazatelja osim znatnosti moguće odčitati i genezu čakavizama u ovoj skupini mjesnih govora unutar ikavskoga dijalekta štokavskoga narječja hrvatskoga jezika.

Kad bi, naime, bila riječ o čakavizmima u leksiku jednoga čakavštini susjednoga štokavskoga govora, njihova bi se prisutnost mogla objasniti teorijom jezičnih dodira: moguće bi ih bilo pripisati intenzivnim povijesnim, geografskim, kulturološkim i inim dodirima toga štokavskoga idioma sa susjednim čakavskim idiomom ili idiomima.

No u ovome su slučaju utvrđeni čakavizmi znatno prisutni na dvjema jezičnim razinama koje čine okosnicu svakoga jezičnoga sustava. U govoru Imotske krajine fonoloških je čakavizama najvišega ranga 22,6 posto, a zajedničkih štokavsko-čakavskih fonoloških značajki 26,5 posto; morfoloških je čakavizama najvišega ranga 8 posto, a zajedničkih štokavsko-čakavskih morfoloških značajki 38 posto; ukupno je na fonološkoj i morfološkoj razini 16,7 posto čakavizama najvišega ranga, a 31 posto zajedničkih štokavsko-čakavskih značajki. Toliki se fonološki i morfološki čakavizmi u gramatičkoj strukturi jednoga konkretnoga štokavskoga idioma mogu pripisati samo jezičnome supstratu: jednome predmigracijskome čakavskome tipu s brojnim štokavsko-čakavskim značajkama, autohtonome na prostoru Imotske krajine, na koji je tijekom migracija naslajana i naslojena danas prevladavajuća štokavština.

CHAKAVIAN IN THE ŠTOKAVIAN VERNACULAR OF THE IMOTSKI BORDER-LAND

Summary

The article shows extracts from the dialectologic analysis of the Imotski group of vernaculars within the Ikavian dialect of the Štokavian speech in the Croatian language. The emphasis is on phonologic and morphologic Čakavisms which are substratae to the Štokavian linguistic structure, and are singled out according to their dialectologic differential criteria, being it a typical linguistic characteristic, or a characteristic equally typical for Čakavian vernaculars and vernaculars of the Štokavian dialect.

IL CIACAVICO NELLA PARLATA STOCAVA DELLA MARCA DI IMOTSKI

Riassunto

L'articolo presenta i risultati dell'analisi dialettologica del gruppo delle parlate di Imotski appartenenti al dialetto icavico dell'idioma stocavo della lingua croata. Rivolge particolare attenzione al sostrato dei ciacavismi fonologici e morfologici nella struttura linguistica stocava, distinti secondo criteri di diversificazione dialettologica sia come caratteristiche tipicamente linguistiche, sia come caratteristiche parimenti tipiche delle parlate dell'idioma ciacavo e delle parlate dell'idioma stocavo.

Podaci o autoru:

Dr. Iva Lukežić, redoviti profesor na Filozofskom fakultetu u Rijeci, Trg J. Klobučarskog 1, 51000 Rijeka; kućna adresa: Grobnik 5, 51219 Čavle, tel. 051/259-632.